

بررسی نقش انعطاف پذیری و انسجام خانواده
در هدف‌گرایی فرزندان

The Role of Family Flexibility and Cohesion
In Child Goal Orientation

M. Zareh ✉

S. Samani, Ph.D.

مریم زارع ✉

کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شیراز

دکتر سیامک سامانی

استادیار بخش روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شیراز

Abstract

Goal orientation is one of the most basic concepts in Motivation Psychology. The aim of the present study was to examine the prediction of goal orientations, included Mastery approach, Mastery avoidance, Performance approach and Performance avoidance by family flexibility and cohesion.

The sample included 449 subjects (143 girls) selected randomly from different high schools of Shiraz city.

Goal orientations scale (Elliot, MacGregor, 2001), and flexibility scale (Shakeri, 1381) and Cohesion Scale (samani, 1381, 2004) scale were used.

چکیده:

هدف‌گرایی فرزندان یکی از مفاهیم اساسی روان‌شناسی انگیزش محسوب می‌شود. هدف پژوهش حاضر بررسی میزان پیش‌بینی جهت‌گیری هدف فرزندان شامل: اهداف تسلط رویکردی، تسلط اجتنابی، عملکرد رویکردی و عملکرد اجتنابی توسط انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده است. شرکت‌کنندگان پژوهش شامل ۴۴۹ دانش‌آموز دختر (۲۴۳ نفر) و پسر (۲۰۶ نفر) دبیرستان‌های مختلف شهر شیراز بودند. برای سنجش جهت‌گیری هدف از مقیاس اهداف پیشرفت الیوت و مک‌گریگور (۲۰۰۱) و برای سنجش انعطاف‌پذیری خانواده از مقیاس انعطاف‌پذیری مثبت شاکری (۱۳۸۲) و در نهایت برای سنجش انسجام خانواده از مقیاس انسجام خانواده سامانی (۱۳۸۱) استفاده شد.

✉Corresponding author: Dept. of Psychology,
Shiraz University, Shiraz, Iran.
Tel: +98711-6136483
Fax: +98711-6286441
Email: m_zare84@yahoo.com

✉ نویسنده مسئول: شیراز - دانشگاه شیراز - دانشکده علوم تربیتی
و روان‌شناسی بخش روان‌شناسی تربیتی
تلفن: ۰۷۱۱-۶۱۳۶۴۸۳ - دورنما: ۰۷۱۱-۶۲۸۶۴۴۱
پست الکترونیک: email: m_zare84@yahoo.com

Cronbach alpha coefficient was calculated in order to determine the reliability of the measures. For testing validity of the instruments internal consistency method were used. The results showed acceptable reliability and validity of the instruments.

By using simultaneous (enter) multiple regression analysis, the prediction of goal orientations, included Mastery approach, Mastery avoidance, Performance approach and Performance avoidance by family flexibility and cohesion was confirmed. Results showed that family cohesion was a positive and significant predictor of Mastery approach and Performance approach and was a negative and significant predictor of Performance avoidance. Family flexibility was a positive and significant predictor of mastery approach and was a negative and significant predictor of mastery avoidance and performance avoidance.

Key words: Goal orientation, Flexibility, Cohesion.

روایی مقیاس‌ها از طریق همبستگی هر گویه با نمره کل و پایایی آن‌ها به روش آلفای کرونباخ و بازآزمایی تعیین شد. نتایج بیانگر روایی و پایایی مطلوب مقیاس‌ها بودند. با استفاده از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش همزمان میزان پیش‌بینی هر یک از جهت‌گیری هدف فرزندان توسط انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان دادند که انسجام خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت اهداف تسلط رویکردی، عملکرد رویکردی و پیش‌بینی‌کننده منفی عملکرد اجتنابی بود. انعطاف‌پذیری خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت هدف تسلط رویکردی و پیش‌بینی‌کننده منفی اهداف تسلط اجتنابی و عملکرد اجتنابی بود.

کلیدواژه‌ها: جهت‌گیری هدف، انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده

مقدمه

نظریه جهت‌گیری هدف پیشرفت^۱، یکی از جدیدترین رویکردهایی است که در سه دهه اخیر به حیطه روان‌شناسی انگیزش وارد شده است. این نظریه عمدتاً حاصل تلاش روان‌شناسانی است که در حیطه‌های انگیزش، رشد، روان‌شناسی تربیتی و روان‌شناسی اجتماعی فعالیت می‌کنند. در واقع جهت‌گیری هدف بیانگر الگوی منسجمی از باورهای فرد است که سبب می‌شود تا فرد به روش‌های مختلف به موقعیت‌ها گرایش پیدا کند و در آن زمینه به فعالیت بپردازد و در نهایت پاسخی را ارائه دهد (ایمز^۲، ۱۹۹۲).

هسته مفهومی همه تئوری‌ها و مدل‌های متعددی که به بحث پیرامون رویکرد هدف پیشرفت پرداخته‌اند، بر قصد و نیت فعالیت و رفتارهای مرتبط با پیشرفت متمرکز هستند (الیوت^۳ و مک-گریگور^۴، ۲۰۰۱؛ براتن^۵ و استرامسو^۶، ۲۰۰۱). در این رویکرد به جای پرداختن به این که فراگیر در موقعیت پیشرفت به (چه) چیز می‌خواهد برسد، ادراک فراگیر از (چرایی) تلاش در موقعیت‌های پیشرفت را محور بحث قرار می‌دهد (اردن و ماهر، ۱۹۹۵، به نقل از جوکار، ۱۳۸۴). در بحث از هدف پیشرفت و به‌طور کلی انگیزش پیشرفت، رسیدن و میل به شایستگی^۷ و کفایت هدف نهایی است (الیوت، ۱۹۹۹، الیوت و تراش^۸، ۲۰۰۱). شایستگی دارای دو بعد تعریف^۹ و ارزش‌گذاری^{۱۰} می‌باشد (الیوت و مک‌گریگور، ۲۰۰۱، الیوت و تراش، ۲۰۰۱): بعد تعریف براساس استانداردهایی است که فرد برای خود در نظر می‌گیرد که به صورت استانداردهای مطلق^{۱۱}، درون‌فردی^{۱۲} و هنجاری^{۱۳} می‌باشند. در استاندارد مطلق، شایستگی براساس تسلط و فهم بهتر یا مهارت‌یابی در کار است. در استاندارد درون‌فردی شایستگی براساس رشد مهارت‌های شخصی (پیشرفت هر فرد با خودش) تعریف می‌شود. این دو استاندارد براساس شباهت‌های عملی و مفهومی بسیار زیاد با یکدیگر در یک مقوله قرار می‌گیرند. در استانداردهای هنجاری، شایستگی نتیجه عملکرد بهتر نسبت به دیگران است. بنابراین شایستگی در بعد تعریف به گروه شایستگی تسلط‌مدار (براساس استانداردهای مطلق و برون‌فردی) و شایستگی عملکردی (براساس استانداردهای هنجاری) تقسیم می‌شود. بعد دیگر شایستگی ارزش‌گذاری است و از این که جهت هدف به سمت پیشرفت (بدست آوردن نتایج مثبت) یا اجتناب از شکست (اجتناب از نتایج منفی) است، صحبت به میان می‌آورد.

در طول تکامل نظریه هدف پیشرفت، اهداف به‌صورت‌های گوناگون تقسیم‌بندی شده‌اند، بعضی از گروه‌ها به‌طور کل به بعد تعریف و جنبه رویکردی بعد ارزش‌گذاری ارجاع داشته‌اند و بعضی هر دو بعد تعریف و ارزش‌گذاری را مدنظر قرار داده‌اند. در آخرین تقسیم‌بندی که توسط الیوت (۱۹۹۹)، الیوت و مک‌گریگور (۲۰۰۱) و پینتریچ^{۱۴} (۲۰۰۰a) صورت گرفت، مدل چهارگانه اهداف پیشرفت به‌وجود آمد. در این مدل چهارگونه هدف پیشرفت عبارتند از: اهداف تسلط رویکردی، تسلط اجتنابی، عملکرد رویکردی و عملکرد اجتنابی. در اهداف تسلط رویکردی محور موضوع توسعه و بهبود شایستگی‌ها از طریق افزایش سطح فهم و ادراک موضوع می‌باشد. این افراد به درگیری با تکالیف چالش‌انگیز و درک کامل آن علاقه‌مند هستند و شکست را مقدمه درک بیشتر در راستای توسعه شایستگی‌ها می‌دانند (الیوت و تراش، ۲۰۰۱؛ کاپلان^{۱۵}، مارتین^{۱۶} و ماهر^{۱۷}، ۲۰۰۷). در اهداف تسلط اجتنابی، شایستگی به‌صورت تسلط کامل به تکالیف تعریف می‌شود و تمام تلاش افراد جهت دوری گزیدن از خطا و اشتباه معطوف است. ترس از نفهمیدن مطالب، شکست در یادگیری و فراموشی از ویژگی‌های این نوع جهت‌گیری است (الیوت، ۱۹۹۹؛ پینتریچ، ۲۰۰۰a؛ الیوت و مک‌گریگور، ۲۰۰۱). جهت‌گیری هدف عملکرد رویکردی، بر تأیید عملکرد و کسب قضاوت مطلوب

دیگران درباره عملکردهای شخصی تأکید دارد. محوریت این جهت‌گیری برکسب قضاوت مثبت دیگران و توجه به مقایسه‌های اجتماعی (بهتر از دیگران بودن) قرار دارد (کاپلان و میدلتون^{۱۸}، ۲۰۰۲، پاستور^{۱۹} و همکاران، ۲۰۰۶). در جهت‌گیری عملکرد اجتنابی شایستگی به معنای اجتناب از شکست است و هسته اصلی، توجه به مقایسه اجتماعی است، لیکن تأکید بر گریز از حقارت و نگرسته شدن به‌عنوان فردی کندآموز محوریت این جهت‌گیری هدف است (الیوت، ۱۹۹۹؛ پینتریچ و شانک^{۲۰}، ۲۰۰۲؛ کاپلان و همکاران، ۲۰۰۶). از آن‌جا که اهداف پیشرفت متفاوت در محیط آموزشی منجر به نتایج مثبت و منفی متفاوتی می‌شوند، پی بردن به عوامل تأثیرگذار و پیشایندهای این اهداف بسیار بااهمیت است (پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲؛ چرچ، الیوت و گابل^{۲۱}، ۲۰۰۱). بررسی و مطالعه خانواده به عنوان عمده‌ترین نهاد اجتماعی و اولین نظام مؤثر بر نحوه رشد و تحول کودکان و نوجوانان (سامانی، ۱۳۸۱) از دیرباز مورد کنکاش محققان بوده است.

کنش‌های خانواده

در نظریه سیستمی خانواده^{۲۲}، خانواده به‌صورت کلی که از بخش‌های مرتبط به هم تشکیل یافته نگریسته می‌شود. در نگاه سیستمی به خانواده هر بخش بر بخش‌های دیگر تأثیر گذاشته و از آن‌ها تأثیر می‌پذیرد (کلین و وایت، ۱۹۹۶؛ به‌نقل از سیگلمن^{۲۳}، ۱۹۹۹). السون^{۲۴} (۱۹۹۹) نیز با نگاهی سیستمی به خانواده به معرفی سه بعد انسجام^{۲۵}، انعطاف‌پذیری^{۲۶} و ارتباطات^{۲۷} در الگوی مدور ترکیبی خود می‌پردازد.

انسجام خانواده

انسجام، به‌عنوان یکی از ساختارهای پر نفوذ خانواده، احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای یک خانواده نسبت به هم دارند (السون، ۱۹۹۹). لینگرن^{۲۸} (۲۰۰۳) انسجام را به‌صورت احساس نزدیکی عاطفی با افراد دیگر تعریف می‌کند، از نظر او دو کیفیت مربوط به انسجام در خانواده، مشتمل بر تعهد و وقت گذراندن با هم است. منظور از تعهد، میل به صرف وقت و انرژی در فعالیت‌های خانواده و همچنین ممانعت از تأثیر منفی عواملی چون مسائل شغلی در آن، می‌باشد. بعد دیگر انسجام از نظر لینگرن (۲۰۰۳)، وقت گذاشتن و با هم بودن در بین اعضای خانواده است. خانواده‌هایی که در این زمینه قوی هستند، به‌طور مرتب برنامه‌ها و زمان‌هایی برای فعالیت‌های گروهی در نظر می‌گیرند.

انعطاف‌پذیری خانواده

بعد دوم در مدل مدور ترکیبی السون انعطاف‌پذیری است و به‌صورت مقدار تغییراتی که در نقش‌ها، قوانین، کنترل و انضباط خانواده وجود دارد، تعریف شده است (السون، ۱۹۹۹). در خانواده منعطف، رهبری و مدیریت خانواده به‌صورت دموکراتیک است و کمتر حالت استبدادی به خود می‌گیرد، جوانان در تصمیم‌گیری‌ها شرکت می‌کنند و نقش در خانواده براساس سن و جنس پایه‌گذاری نشده است. این بعد نیز دارای چهار سطح (خشک، منظم، منعطف و آشفته) است.

براساس مبانی نظری، رشد و شکل‌گیری شخصیت و پدیده‌های تحولی از کودکی تا نوجوانی و جوانی به عوامل متعددی وابسته است، در پی درک و تأثیر محیط بر یادگیری، در سال‌های اخیر مطالعه تعامل خانواده و عوامل موجود در آن بر انگیزش، یادگیری و پیشرفت تحصیلی فرزندان افزایش یافته است (گنزالس، دی‌هاس، ویلیامز و دوتان هولبین، ۲۰۰۵؛ اسپرا، ۲۰۰۵؛ به‌نقل از گونیدا^{۲۹} و اردن^{۳۰}، ۲۰۰۶). بیشترین تحقیقات انجام شده در این زمینه بر موضوع سبک‌های فرزند پروری والدین و مشارکت والدین متمرکز است (گونیدا و اردن، ۲۰۰۶؛ گونیدا، کیسئوگلو^{۳۱} و ولالا^{۳۲}، ۲۰۰۷).

بامریند^{۳۳} (۱۹۷۱، ۱۹۷۲) مشخصات سه سبک فرزندپروری را از یکدیگر متمایز کرد: سبک فرزندپروری «مقتدر»، «سلطه‌جو» و «سهل‌گیر». مشخصه سبک مقتدر، گرمی، ثبات در فرزندپروری و کمی اعلان قدرت است. ارتباطات گسترده و پرورش فردیت و جستجوگری از ویژگی‌های این سبک می‌باشد. والدین سلطه‌جو بر هم‌نوايي، اطاعت و احترام به نظر مراجع قدرت در خانواده تأکید دارند. والدین سهل‌گیر ترکیبی از کنترل و نظم پایین را نشان می‌دهند و قوانین کمی در خانه حکم‌فرما می‌کنند (استنبرگ^{۳۴}، لم بورن^{۳۵}، دورن بوش^{۳۶} و دارلینگ^{۳۷}، ۱۹۹۲؛ جیسنبورگ^{۳۸} و برونستین^{۳۹}، ۱۹۹۳؛ گنزالز^{۴۰} و ولترز^{۴۱}، ۲۰۰۶). مطالعه رابطه سبک‌های فرزندپروری بامریند و هدف‌گرایی، بر رابطه مثبت و معنادار سبک فرزندپروری مقتدر با هدف‌گرایی تسلط و رابطه مثبت و معنادار سبک‌های فرزندپروری سلطه‌جو و سهل‌گیر با اهداف عملکرد رویکردی و عملکرد اجتنابی تأکید دارند (گنزالز، گرین وود^{۴۲} و هسو^{۴۳}، ۲۰۰۱؛ گنزالز و همکاران، ۲۰۰۲؛ چان^{۴۴} و چان، ۲۰۰۴؛ ریکو^{۴۵} و همکاران، ۲۰۰۵؛ گنزالز و ولترز، ۲۰۰۶). در زمینه مشارکت والدین در امور فرزندان، نتایج مطالعه گنزالز و همکاران (۲۰۰۲) نشان داد که مشارکت والدین با اهداف تسلط رابطه قوی نشان دادند؛ مشارکت خانواده در فعالیت‌های تحصیلی فرزندان منجر به چالش طلبی و استمرار بیشتر در انجام تکالیف در آنان می‌شود. همین نتایج در تحقیقات گنزالز و همکاران (۲۰۰۱)، گروولنیک^{۴۶} و اسلویاسک^{۴۷} (۱۹۹۴) و گنزالز و ولترز (۲۰۰۶) نیز مورد تأیید قرار گرفت.

ویژگی‌های سبک فرزندپروری مقتدر از نظر ارتباطات باز و گسترده موجود در بین اعضا خانواده، کمی اعلان قدرت والدین، مشارکت فرزندان در ایجاد قوانین خانواده، پرورش جستجوگری، استقلال،

عزت نفس، سازگاری اجتماعی، بلوغ فکری و قدرت حل مسئله با ویژگی‌های خانواده‌های منعطف همپوشی دارد (بامریند، ۱۹۷۱، ۱۹۷۲؛ استینبرگ، لمبورن، دورن بوش و دارلینگ، ۱۹۹۲؛ ایسنبرگ و ولینت^{۴۸}، ۲۰۰۲؛ کاشول^{۴۹}، ۱۹۹۵؛ کاواش^{۵۰} و کزلاک^{۵۱}، ۱۹۹۰؛ کالین^{۵۲} و واچینیچ^{۵۳}، ۱۹۹۶؛ داماس^{۵۴} و لاگلی^{۵۵}، ۲۰۰۱). هم‌چنین خانواده منسجم از نظر گرمی روابط و عواطف، پیوند و تعهد عاطفی موجود در بین اعضای خانواده، که از ویژگی‌های اصلی این خانواده‌ها محسوب می‌شود، با ویژگی‌های سبک فرزندپروری مقتدر همپوشی دارند (داماس و لاگلین، ۲۰۰۱). هم‌چنین دو کیفیت مربوط به انسجام در خانواده، مشتمل بر تعهد و وقت‌گذارن اعضا برای یکدیگر از ویژگی‌های اصلی مشارکت والدین در امور فرزندان محسوب می‌شود (داماس و لاگلین، ۲۰۰۱). بنابراین بین مشارکت والدین و انسجام در خانواده مشترکات برجسته‌ای دیده می‌شود.

در زمینه ارتباط مستقیم انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده و انواع جهت‌گیری‌های هدف، پیشینه تحقیقاتی موجود نمی‌باشد، اما بین ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منسجم و منعطف و مشخصات و پیامدهای بعضی از انواع جهت‌گیری هدف همپوشی‌هایی یافت می‌شود. ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منعطف از نظر ارتباط مثبت با رفتار نوع‌دوستانه و سازگاری اجتماعی، عزت‌نفس، احساس استقلال، قدرت حل مسئله و شایستگی تحصیلی و ارتباط منفی با ترس و اضطراب و ناامیدی با ویژگی‌های اهداف تسلط رویکردی همپوشی مستقیم دارند (کاشانی، سارز، جونز و رید، ۱۹۹۹؛ داماس و لاگلین، ۲۰۰۱؛ تیچ من و زیو، ۱۹۹۸؛ مورنو، سلبی و نیل، ۱۹۹۸؛ پاپکو و دار، ۲۰۰۱؛ به‌نقل از ویکتور^{۵۶}، برنات^{۵۷}، برنستین^{۵۸} و لین^{۵۹}، ۲۰۰۷؛ کاشول، ۱۹۹۵؛ ایسنبرگ و ولینت، ۲۰۰۲؛ پاچارس، بریتنرو و ولینت، ۲۰۰۲؛ پک ران، الیوت و مایر، ۲۰۰۶؛ به‌نقل از سوینی^{۶۰}، آرو^{۶۱} و نیمویرتا^{۶۲}، ۲۰۰۷؛ پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲). بنابراین با توجه به همسو بودن ویژگی‌های اهداف تسلط رویکردی با ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منعطف از یک‌سو و همپوشی ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منعطف با ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های مقتدر از سوی دیگر می‌توان انتظار داشت که انعطاف‌پذیری خانواده، پیش‌بینی‌کننده مثبت جهت‌گیری هدف تسلط رویکردی باشد.

ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منعطف که قبلاً ذکر شد از نظر رابطه منفی با عواطف و احساسات منفی، افسردگی، اضطراب و ناامیدی (میدلتون و مایدلی، ۱۹۹۷؛ تاناکا^{۶۳}، تاکه‌ه‌ورا^{۶۴} و یاماچی^{۶۵}، ۲۰۰۶؛ سوینی و همکاران، ۲۰۰۷) با ویژگی‌های اهداف عملکرد اجتنابی همپوشی عکس دارد. بنابراین با توجه به پیش‌بینی مثبت اهداف عملکرد اجتنابی توسط سبک فرزندپروری سلطه‌جو که ویژگی‌های عکس خانواده‌های منعطف دارند از یک سو و همپوشی عکس ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منعطف با ویژگی‌های جهت‌گیری‌های هدف عملکرد اجتنابی از سوی دیگر، رابطه منفی انعطاف‌پذیری خانواده و جهت‌گیری عملکرد اجتنابی قابل انتظار است.

ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منسجم، از نظر رابطه مثبت با رفتارهای انطباقی و سازگارانه، رفتار جستجوی کمک، کارآمدی تحصیلی، نگه داشتن روابط مؤثر و رفتار بر طبق هنجارهای اجتماعی، افزایش عزت نفس و کاهش اضطراب، استرس و ناامیدی با ویژگی‌های اهداف تسلط رویکردی همپوشی مستقیم دارند (مک کریگور و الیوت، ۲۰۰۲؛ پک ران، الیوت و مایر، ۲۰۰۶؛ به نقل از سوینی، آرو و نیمیورتا، ۲۰۰۷؛ کارابینک^{۶۴}، ۲۰۰۴؛ سیفرت^{۶۷}، ۲۰۰۴). بنابراین از یک منظر همپوشی ویژگی‌های خانواده‌های منسجم و اهداف تسلط رویکردی، از منظر دیگر همپوشی ویژگی‌های خانواده‌های منسجم و مقتدر و و در نهایت شباهت ویژگی مشارکت والدین و ویژگی انسجام خانواده، می‌توان انتظار داشت که انسجام خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت جهت‌گیری هدف تسلط - رویکردی باشد.

براساس تحقیقات پیشین در زمینه پیش‌بینی جهت‌گیری هدف عملکرد اجتنابی توسط انسجام خانواده به این نتایج دست یافتیم: از نگاه نخست همان‌طور که ذکر شد ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منسجم و مقتدر به یکدیگر شباهت دارد و سبک فرزندپروری سلطه‌جو که دارای ویژگی‌های عکس با سبک مقتدر است، جهت‌گیری هدف عملکرد اجتنابی را به‌طور مثبت پیش‌بینی می‌کند و از طرف دیگر توجه به همپوشی عکس ویژگی‌های فرزندان خانواده‌های منسجم و ویژگی‌های افراد با اهداف عملکرد اجتنابی ضروری است؛ بنابراین می‌توان انتظار داشت که انسجام خانواده پیش‌بینی‌کننده منفی اهداف عملکرد اجتنابی باشد. از دو جنبه می‌توان به تحقیقات پیشین در زمینه رابطه هدف عملکرد رویکردی با انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده نظر کرد. از جنبه نخست بر طبق تحقیقات پیشین جهت‌گیری هدف عملکرد رویکردی توسط خانواده‌های مقتدر که شباهت‌های برجسته‌ای با خانواده‌های منعطف منسجم دارد، پیش‌بینی نمی‌شود و از جنبه دوم نیز تحقیقات متعدد، به نتایجی ناهمسو در باب جهت‌گیری عملکرد رویکردی منجر شده است. برخی مطالعات بر تأثیرات منفی جهت‌گیری عملکرد رویکردی بر رفتارها، عواطف و شناخت فرزندان (مک کریگور و الیوت، ۲۰۰۲؛ مانی میویترا، ۲۰۰۲؛ به نقل از پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲) و برخی به تأثیرات مثبت جهت‌گیری عملکرد رویکردی تأکید دارند (هارکوئیز^{۶۸} و همکاران، ۲۰۰۲؛ میدلتون و مایدلی، ۱۹۹۷؛ به نقل از پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲). بنابراین در این زمینه سؤال تحقیق هم‌چنان باقی می‌ماند و فرضیه‌ای در این مورد ارائه نمی‌شود.

در نهایت در باب اهداف تسلط اجتنابی به دلیل وجود فرایندهای متضاد، فرایند مثبت به دلیل وجود بعد تسلط (آیمر، ۱۹۹۲؛ به نقل از الیوت، ۱۹۹۹) و فرایند منفی به دلیل وجود بعد اجتنابی (الیوت، ۱۹۹۷؛ به نقل از الیوت، ۱۹۹۹) پیش‌بینی دقیق اهداف تسلط - اجتنابی کار دشواری است (الیوت، ۱۹۹۹) و کارهای پژوهشی بسیار اندکی در این زمینه وجود دارد. بنابراین با توجه به عدم وجود تحقیقات پیشین مبنی بر وجود رابطه‌ای مستقیم در زمینه رابطه انعطاف‌پذیری و انسجام

خانواده و اهداف تسلط اجتنابی، در پژوهش حاضر سؤال تحقیق هم‌چنان باقی می‌ماند و فرضیه‌ای در این مورد ارائه نمی‌شود.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش متشکل از دانش‌آموزان دوره متوسطه مشغول به تحصیل در سال ۱۳۸۵ شهر شیراز بودند. به منظور انتخاب اعضای گروه نمونه، با نظر کارشناسان شورای تحقیقات آموزش و پرورش، نواحی دو و چهار از بین نواحی چهارگانه شهر شیراز انتخاب شدند. از بین کلیه پایه‌های موجود در این دو ناحیه پانزده کلاس به تصادف انتخاب گردید. این کلاس‌ها شامل دانش‌آموزان دختر و پسر پایه‌های اول، دوم و سوم بودند. به این ترتیب با روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی ۴۵۴ دانش‌آموز دختر و پسر به‌عنوان افراد تشکیل‌دهنده گروه نمونه مورد تحقیق قرار گرفتند. در مجموع پنج پرسشنامه به دلیل عدم پاسخگویی به قسمت‌های عمده‌ای از پرسشنامه کنار گذاشته شدند. از ۴۴۹ پرسشنامه باقی‌مانده، ۲۰۶ پرسشنامه متعلق به پسران و ۲۴۳ عدد متعلق به دختران بود. توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر حسب جنسیت در جدول ۱ آمده است و در ادامه اطلاعات جمعیت‌شناختی گروه نمونه در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۱: توزیع فراوانی گروه نمونه

جنسیت	تعداد	میانگین سن	انحراف معیار
پسر	۲۰۶	۱۶	۰/۹۶
دختر	۲۴۳	۱۶/۲۸	۰/۹۵
مجموع	۴۴۹	۱۶/۱۳	۰/۹۶

جدول ۲: اطلاعات دموگرافیک گروه نمونه

کل	جنسیت		تعداد	کلاس
	دختر	پسر		
۴۴۹	۲۴۳	۲۰۶		
۱۵۵	۹۲	۶۳	اول دبیرستان	کلاس
۱۰۰	۷۲	۲۸	دوم دبیرستان	
۱۹۴	۷۹	۱۱۵	سوم دبیرستان	

ابزارهای پژوهش

به منظور گردآوری اطلاعات در این پژوهش از سه ابزار پرسشنامه انعطاف‌پذیری مثبت خانواده (شاگری، ۱۳۸۲)، پرسشنامه انسجام خانوادگی (سامانی، ۱۳۸۱، ۲۰۰۴) و پرسشنامه دوازده‌گویه‌ای ایوت و مک‌گریگور (۰۰۱) جهت سنجش اهداف پیشرفت استفاده گردید.

پرسشنامه انعطاف‌پذیری مثبت: یکی از مقیاس‌های مورد استفاده در این پژوهش مقیاس انعطاف‌پذیری مثبت که با اقتباس از مدل ترکیبی السون (۱۹۹۹) درباره خانواده به وسیله شاگری (۱۳۸۲) ساخته شده است. پرسشنامه شامل ۱۶ گویه است و در مقابل هر گویه طیف لیکرتی (کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم) وجود دارد. برای هر گویه نمره‌ای از ۱ (برای کاملاً موافقم) تا ۵ (برای کاملاً مخالفم) در نظر گرفته شده است. حداکثر نمره قابل اکتساب در این آزمون ۸۰ و حداقل ۱۶ بود.

اعتبار و روایی این مقیاس در طی مطالعه شاگری (۱۳۸۲) بر روی ۴۸ آزمودنی مورد تأیید قرار گرفته است که ضریب همسانی درونی مقیاس، با استفاده از آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۹ گزارش شده است. نتیجه تحلیل عاملی این مقیاس نیز، تنها یک عامل عمومی (g) تحت عنوان انعطاف‌پذیری بدست داده است.

در پژوهش حاضر به منظور تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید و مقدار آن ۰/۷۰ بدست آمد. همچنین جهت تعیین روایی از تحلیل ماده استفاده شد، بدین صورت که ضریب همسانی درونی آزمون از طریق محاسبه ضریب همبستگی هر گویه با نمره کل بدست آمد. تمام ضرایب معنادار بودند. علاوه بر این در پژوهش حاضر پایایی به شیوه باز آزمایی و به فاصله یک هفته با نمونه ۳۰ نفری مورد سنجش قرار گرفت و ضریب ۰/۷۶ حاصل گردید.

پرسشنامه انسجام خانوادگی: این پرسشنامه با اقتباس از مدل ترکیبی السون (۱۹۹۹) به وسیله سامانی (۱۳۸۱) تهیه شده است. این آزمون دارای ۲۸ گویه است و در مقابل هر گویه طیف لیکرتی (کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم) وجود دارد. برای هر گویه نمره‌ای از ۱ (برای کاملاً موافقم) تا ۵ (برای کاملاً مخالفم) در نظر گرفته شده است. حداکثر نمره قابل اکتساب در این آزمون ۱۴۰ و حداقل ۲۸ بود. مطالعه مقدماتی رضویه و سامانی (۱۳۷۹) در خصوص این مقیاس براساس ۸ عامل (همبستگی با پدر، مادر، مدت تعامل، مکان، تصمیم‌گیری، ارتباط عاطفی، روابط زناشویی و رابطه والدین با فرزندان)، حاکی از کفایت این مقیاس برای ارزیابی همبستگی فرد با والدین بود. ضریب آلفا ۰/۹۰ و ضریب پایایی برای کل مقیاس برابر ۰/۷۹ گزارش شده است (سامانی، ۱۳۸۱). همچنین در بررسی دیگری که به وسیله سامانی (۲۰۰۴) انجام شد ضریب

همبستگی درونی مقیاس ۰/۸۵، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ و ضریب پایایی با روش بازآزمایی ۰/۸۰ گزارش شده است.

در پژوهش حاضر به منظور تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید و مقدار آن ۰/۷۴ بدست آمد. جهت تعیین روایی از تحلیل ماده استفاده شد، بدین صورت که ضریب همسانی درونی آزمون از طریق محاسبه ضریب همبستگی هر گویه با نمره کل بدست آمد. تمام ضرایب معنادار بودند. علاوه بر این در پژوهش حاضر پایایی به شیوه بازآزمایی و به فاصله یک هفته با نمونه ۳۰ نفری مورد سنجش قرار گرفت و ضریب ۰/۸۰ حاصل گردید.

پرسشنامه اهداف پیشرفت: الیوت و مک گریگور در سال ۲۰۰۱ برای اولین بار پرسشنامه مدل ۲×۲ اهداف پیشرفت را تهیه کردند که شامل ۱۲ گویه می‌شد به طوری که هر هدف ۳ گویه را در برمی‌گرفت. مقیاس این پرسشنامه از نوع لیکرت بود. الیوت و مک‌گریگور با استفاده از روش تحلیل عامل و با چرخش واریماکس ۴ عامل از این مقیاس را استخراج کردند. این عوامل عبارت بودند از: اهداف تسلط رویکردی، اهداف تسلط اجتنابی، اهداف عملکرد رویکردی و اهداف عملکرد اجتنابی که روی هم رفته ۸۱/۵٪ کل واریانس را تبیین می‌کردند (الیوت و مک‌گریگور، ۲۰۰۱).

در ایران نیز این پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفته است. خرمایی (۱۳۸۵) جهت تعیین روایی و پایایی این مقیاس از تحلیل عاملی به روش مؤلفه‌های اصلی همراه با چرخش واریماکس استفاده کرد. نتایج نشان‌دهنده این بود که عامل تسلط رویکردی با ارزش ویژه ۲/۵۴ و آلفای ۰/۸۴، ۲۱/۱۳ درصد واریانس کل، عامل عملکرد گرایشی با ارزش ویژه ۲/۵۳ و آلفای ۰/۷۸، ۱۹/۵۸ درصد واریانس کل، عامل تسلط اجتنابی با ارزش ویژه ۲/۲۱ و آلفای ۰/۸۱، ۱۸/۴۲ درصد واریانس کل و عامل عملکرد اجتنابی با ارزش ویژه ۱/۷۴ و آلفای ۰/۶۶، ۱۴/۴۷ درصد واریانس کل را تبیین می‌کنند. در مجموع چهار عامل استخراجی ۷۳/۶٪ واریانس کل مقیاس را تبیین می‌کردند. بنابراین با توجه به آلفای کرونباخ هر عامل و مقدار واریانس تبیین شده توسط این گویه‌ها، پرسشنامه اهداف پیشرفت از پایایی و روایی مطلوبی برخوردار بود.

در پژوهش حاضر جهت تعیین روایی از تحلیل ماده (همسانی درونی) استفاده گردید، بدین صورت که ضریب همبستگی هر گویه با نمره بعد مربوطه محاسبه شد. تمام ضرایب معنادار بودند و هر گویه بیشترین همبستگی را با بعد مربوط به خود داشت. هم‌چنین پایایی به شیوه بازآزمایی و به فاصله یک هفته با نمونه ۳۰ نفری مورد سنجش قرار گرفت و ضرایب حاصل نشان از پایایی مطلوب پرسشنامه داشت هم‌چنین ضریب آلفای کرونباخ نیز محاسبه گردید که نتایج آن در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: ضریب آلفای کرونباخ و ضریب بازآزمایی

انواع جهت‌گیری هدف

ضریب آلفای کرونباخ	ضریب بازآزمایی	جهت‌گیری هدف
۰/۸۹	۰/۷۹	هدف تسلط - رویکردی
۰/۶۰	۰/۷۲	هدف تسلط - اجتنابی
۰/۷۵	۰/۷۷	هدف عملکرد - رویکردی
۰/۷۳	۰/۷۴	هدف عملکرد - اجتنابی

یافته‌ها

به منظور بررسی اطلاعات توصیفی متغیرها، میانگین و انحراف معیار متغیرها در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: میانگین و انحراف معیار متغیرهای تحقیق

کل	جنسیت				متغیرها		
	پسر		دختر				
	SD	M	SD	M	SD	M	
۵/۱۴	۱۶/۷۱	۵/۸۰	۱۶/۹۳	۴/۲۳	۱۶/۴۶	تسلط رویکردی	اهداف پیشرفت
۳/۷۶	۱۴/۶۷	۳/۷۸	۱۳/۱۴	۳/۷۰	۱۳/۹۰	تسلط اجتنابی	
۳/۷۱	۱۷/۶۲	۳/۵۱	۱۸/۲۷	۳/۶۰	۱۷/۸۳	عملکرد رویکردی	
۴/۳۷	۱۲/۴۳	۴/۵۷	۱۲/۶۵	۴/۱۰	۱۲/۱۷	عملکرد اجتنابی	
۱۸/۴۴	۹۹/۹۴	۱۹/۹۵	۹۹/۶۲	۱۶/۵۲	۱۰۰/۳۲	انسجام	کارکردهای خانواده
۷/۶۴	۵۱/۲۰	۸/۹۵	۵۱/۶۴	۶/۷۰	۵۰/۸۲	انعطاف‌پذیری	

جهت بررسی و تعیین قدرت پیش‌بینی انواع جهت‌گیری هدف توسط انسجام، انعطاف‌پذیری خانواده، از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش همزمان، استفاده شد. لازم به ذکر است که ضریب همبستگی دو متغیر مستقل در این تحقیق معنادار نبود. در جدول ۵ شاخص‌های مختلف حاصل از تحلیل رگرسیون برای متغیر وابسته تسلط رویکردی ارائه شده است.

جدول ۵: میزان پیش‌بینی‌کنندگی انعطاف‌پذیری و انسجام

خانوادگی بر هدف تسلط - رویکردی

P	F	R	P<	t	β	متغیر پیش‌بین
۰/۰۰۱	۱۰۷/۰۴	۰/۵۶	۰/۰۰۱	۱۱/۵۳	۰/۵۱	انعطاف‌پذیری
			۰/۰۱	۲/۳۶	۰/۱۰	انسجام

نتایج نشان می‌دهد که انعطاف‌پذیری مثبت پیش‌بینی کننده مثبت هدف تسلط رویکردی و انسجام نیز پیش‌بینی کننده مثبت هدف تسلط رویکردی می‌باشد. در جدول ۶ شاخص‌های مختلف حاصل از تحلیل رگرسیون برای متغیر وابسته تسلط اجتنابی ارائه شده است.

جدول ۶: میزان پیش‌بینی‌کنندگی انعطاف‌پذیری و انسجام

خانوادگی بر هدف تسلط - اجتنابی

P	F	R	P<	t	β	متغیر پیش‌بین
۰/۰۴۶	۳/۰۹۸	۰/۱۱	۰/۰۱۶	-۲/۴۲	-۰/۱۳	انعطاف‌پذیری
			NS	۱/۶۶	۰/۰۸۹	انسجام

همان‌طور که مشاهده می‌شود، انعطاف‌پذیری مثبت پیش‌بینی کننده منفی هدف تسلط - اجتنابی و انسجام نیز پیش‌بینی کننده هدف تسلط اجتنابی نمی‌باشد. شاخص‌های مختلف حاصل از تحلیل رگرسیون برای متغیر وابسته عملکرد رویکردی در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷: میزان پیش‌بینی‌کنندگی انعطاف‌پذیری و انسجام

خانوادگی بر هدف عملکرد - رویکردی

P	F	R	P<	t	β	متغیر پیش‌بین
۰/۰۰۱	۲/۰۹۶	۰/۲۹	N.S	۱/۳۱	۰/۰۶	انعطاف‌پذیری
			۰/۰۰۱	۴/۹۳	۰/۲۵	انسجام

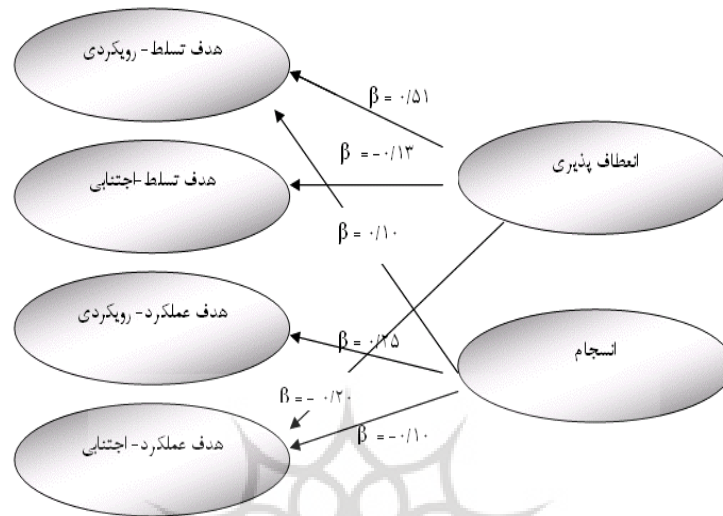
نتایج نشان می‌دهد که انسجام پیش‌بینی‌کننده مثبت هدف عملکرد رویکردی می‌باشد و انعطاف‌پذیری پیش‌بینی کننده هدف عملکرد - رویکردی نمی‌باشد. جدول ۸ شاخص‌های مختلف حاصل از تحلیل رگرسیون برای متغیر وابسته عملکرد اجتنابی را نشان می‌دهد.

جدول ۸: میزان پیش‌بینی‌کنندگی انعطاف‌پذیری و انسجام

خانوادگی بر هدف عملکرد - اجتنابی

P	F	R	P<	t	β	متغیر پیش‌بین
۰/۰۰۱	۱۷/۴۷	/۲۷	۰/۰۰۱	-۳/۹۴	-۰/۲۰	انعطاف‌پذیری
			۰/۰۴۹	-۱۰/۹۷	-۰/۱۰	انسجام

با توجه به نتایج جدول ملاحظه می‌شود که انعطاف‌پذیری مثبت و انسجام هر دو پیش‌بینی‌کننده منفی هدف عملکرد اجتنابی می‌باشند. کل نتایج بدست آمده از تحلیل‌ها در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: نتایج رگرسیون چندگانه انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده بر هدف‌گرایی فرزندان

بحث

نتایج نشان می‌دهند انعطاف‌پذیری خانواده پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنادار جهت‌گیری هدف تسلط رویکردی فرزندان است. در خانواده‌های منعطف، نقش‌ها، قوانین و سلسله مراتب افراد از انعطاف‌پذیری مطلوبی برخوردار است، بنابراین هنگام رویارویی با موضوعات مختلف، در گستره زیادی از مسائل بین اعضای خانواده گفتگو صورت می‌پذیرد و اعضای خانواده با هم به حل مسئله می‌پردازند (السون، ۱۹۸۳). فرزندان این‌گونه خانواده‌ها به تدریج می‌آموزند که چگونه مسائل را مستقلانه حل کنند، چگونه در برابر آن‌ها از خود انعطاف نشان دهند؛ بنابراین از حس استقلال، خودکارآمدی، عزت نفس، قدرت انطباق مناسبی برخوردار می‌شوند، هم‌چنین قادرند به دیگران اعتماد کنند و به قدرت خود نیز اعتماد داشته باشند (پاپکو و دار، ۲۰۰۱). اگر فرزندان احساس کنند مورد پذیرش والدینند، قوانین، انضباط و سلسله مراتب خشک و غیرقابل تغییر بر فضای خانه حکم‌فرما نیست و در رویارویی

با مسائل مختلف نظر آن‌ها به‌عنوان یکی از ارکان تصمیم‌گیری‌ها در خانواده محسوب می‌شود، اشتیاق می‌یابند تا در حل مسئله مشارکت ورزند و جرأت و قدرت ابراز عقیده را در خود در می‌یابند. در نتیجه فن حل مسئله را یاد می‌گیرند و از رویارویی با مسائل چالش‌انگیز نمی‌هراسند، در نهایت از یادگیری لذت می‌برند و نسبت به یادگیری انگیزش درونی پیدا می‌کنند. این افراد از عزت‌نفس، قدرت حل مسئله، قدرت انطباق، سازگاری و روابط اجتماعی مؤثرتر و زندگی شادتری برخوردار خواهند بود (هاراکوئیکز و همکاران، ۲۰۰۰).

در زمینه رابطه انعطاف‌پذیری خانواده با جهت‌گیری هدف عملکرد رویکردی نتایج نشان می‌دهند که انعطاف‌پذیری خانواده پیش‌بینی‌کننده جهت‌گیری هدف عملکرد رویکردی فرزندان نبوده است. خانواده‌های انعطاف‌پذیر به‌صورت تغییرپذیری در نقش‌های هدایتی و رهبری خانواده، قوانین و ساختارهای منعطف و وجود حل مسئله به‌صورت مشارکتی تعریف می‌شوند (السون، ۱۹۸۳). این فرزندان از رویارویی با مسائل چالش‌انگیز نمی‌هراسند، از یادگیری و حل مسئله لذت می‌برند و نسبت به آن انگیزش درونی پیدا می‌کنند. از طرفی آگاهییم که افراد با جهت‌گیری عملکرد رویکردی به یادگیری به‌خاطر یادگیری علاقمند نیستند و به نتیجه می‌اندیشند در نتیجه از انگیزه بیرونی برخوردارند، این افراد در پی فراگیری روش‌های حل مسئله نیستند و فقط در پی اثبات توانایی‌های خود هستند، بنابراین از مسائل چالش‌انگیز نمی‌هراسند چون ممکن است شکست ایجاد شود (پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲). بنابراین عدم پیش‌بینی اهداف تسلط رویکردی به‌وسیله انعطاف‌پذیری خانواده قابل تبیین می‌باشد.

در زمینه رابطه انعطاف‌پذیری خانواده با جهت‌گیری با اهداف اجتنابی، نتایج نشان دادند که انعطاف‌پذیری خانواده پیش‌بینی‌کننده منفی و معنادار جهت‌گیری اهداف تسلط اجتنابی و عملکرد اجتنابی در فرزندان است. السون (۱۹۹۹) معتقد است، رهبری و مدیریت خانواده‌های انعطاف‌پذیر به‌صورت دموکرات است و کمتر حالت استبدادی به خود می‌گیرد، فرزندان در تصمیم‌گیری‌ها شرکت می‌کنند و به‌ندرت به آن‌ها دستورات دیکته می‌شود و اعضای خانواده با هم به حل مسئله می‌پردازند. فرزندان این‌گونه خانواده‌ها از حس استقلال، خودکارآمدی، عزت‌نفس، قدرت انطباق و رفتار نوع‌دوستانه مناسبی برخوردارند، هم‌چنین قادرند به دیگران اعتماد کنند و به قدرت خود نیز اعتماد دارند (کاگلین، ۱۹۹۶؛ کوپراسمیت، ۱۹۹۰؛ به‌نقل از پاپکو و دار، ۲۰۰۱). تمام این موارد می‌تواند دلیلی بر کاهش اضطراب و استرس در چنین خانواده‌هایی باشد (پاپکو و دار، ۲۰۰۱؛ ویکتور، برنات، برنستین و لین، ۲۰۰۷). فرزندان خانواده‌های منعطف، انضباط و قوانین خشک و غیرقابل تغییری را در خانواده تجربه نکرده‌اند و دستورات فراوانی به آن‌ها دیکته نشده است، بنابراین از طرف خانواده به آن‌ها فشار، استرس و اضطرابی وارد نمی‌شود، از شکست نمی‌هراسند چون سرزنشی وجود ندارد. بنابراین با آرامش خیال درگیر حل مسائل می‌شوند، از عزت‌نفس بالایی برخوردار می‌شوند. این

ویژگی‌ها خلاف ترس‌ها و اضطراب‌های موجود، ترس از فراموشی و یاد نگرفتن مطالب، ترس از شکست، ترس از مردود شدن و در نتیجه آن کاهش عزت نفس، در افراد با جهت‌گیری‌های هدف اجتنابی (پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲) است. بنابراین پیش‌بینی کنندگی منفی اهداف تسلط اجتنابی و عملکرد اجتنابی توسط انعطاف‌پذیری خانواده با واسطه‌گری عامل اضطراب و استرس و عزت نفس، قابل تبیین است.

در زمینه رابطه انسجام خانواده با جهت‌گیری هدف تسلط رویکردی، نتایج نشان دادند که انسجام خانواده پیش‌بینی کننده مثبت و معنادار جهت‌گیری اهداف تسلط رویکردی است. منظور از انسجام خانواده احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای خانواده نسبت به هم دارند (السون، ۱۹۹۹). پیوند و تعهد عاطفی، گرمی روابط و عواطف حاکم بر خانواده‌های منسجم، در فرزندان آن‌ها این احساس را به وجود می‌آورد که مورد پذیرش والدین هستند و والدین نسبت به خواسته‌های آن‌ها حساس و مسئولند و برای فعالیت‌های تحصیلی و غیرتحصیلی آنان وقت می‌گذارند. تمام این موارد باعث ایجاد آرامش و عدم احساس اضطراب در فرزندان آن‌ها می‌شود (برسلا و لوسیا، ۲۰۰۶؛ ویکتور و همکاران، ۲۰۰۷)، همچنین تحقیقات نشان داده‌اند که فرزندان این خانواده‌ها از قدرت حل مسئله (داماس و لاگلین، ۲۰۰۱)، انطباق و سازگاری و عزت نفس (کاشول، ۱۹۹۵) بالایی برخوردار می‌شوند که اغلب این ویژگی‌ها با ویژگی‌های اهداف تسلط رویکردی (سوینی، آرو و نیمیویر تا، ۲۰۰۷؛ پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲) همپوشی دارد، در نهایت تمام این ویژگی‌ها فرد را به طرف داشتن اهداف تسلط رویکردی سوق می‌دهد.

در زمینه رابطه انسجام خانواده با جهت‌گیری هدف عملکردی نتایج نشان دادند که انسجام خانواده پیش‌بینی کننده مثبت و معنادار جهت‌گیری اهداف عملکردی است. السون (۱۹۹۹) انسجام را به صورت احساس نزدیکی عاطفی افراد خانواده با یکدیگر تعریف می‌کند. با توجه به تعهد و پیوند عاطفی میان اعضای خانواده‌های منسجم، بدیهی است اعضا نسبت به ارزش‌ها و علائق یکدیگر حساسند، برای یکدیگر وقت و انرژی می‌گذارند. در پژوهش حاضر انسجام خانواده پیش‌بینی کننده‌های مثبت این نوع هدف‌گرایی بوده است. علت این امر را می‌توان به عوامل فرهنگی و تأکید بالای خانواده‌های کشورمان بر کسب نمره و عملکرد بهتر نسبت داد. البته این تأکید خانواده‌ها به هیچ وجه بدون دلیل نیست چرا که نظام آموزشی کشورمان از دوره ابتدایی تا آخرین مدارج تحصیلات عالی ملاک موفقیت و ارزشیابی فراگیران را نمرات آزمون‌های آن‌ها قلمداد می‌کند. بنابراین در نظام آموزشی کشورمان عملکرد بهتر نشان از موفقیت و پیشرفت خواهد بود و به طبع خانواده‌های ما نیز به دنبال کسب موفقیت فرزندان‌شان هستند. این مورد می‌تواند دلیلی بر تمرکز هر نوع ارتباطی در خانواده بر موفقیت و پیشرفت بیشتر که البته در گرو کسب نمرات بالاتر است باشد. به طبع کودکی که در خانواده‌های منسجم پرورش می‌یابد، گرمی روابط و عواطف و عشق و

علاقه موجود و احساس مسئولیت و تعهد اعضا را به یکدیگر حس می‌کند در نتیجه خودش نیز در قبال خواسته‌های بقیه اعضا احساس تعهد می‌کند. با توجه به توضیحات داده شده که خانواده‌های ایرانی بر گرفتن نمره تأکید دارند، فرزندان نیز بر نتیجه‌مداری تأکید می‌کنند و جهت‌گیری هدف عملکرد رویکردی را برمی‌گزینند.

نتایج این تحقیق نشان داد که انسجام خانواده پیش‌بینی کننده هدف تسلط اجتنابی نمی‌باشد. الیوت (۱۹۹۹) بر این عقیده است، به دلیل وجود فرایندهای متضاد، فرایند مثبت به دلیل وجود بعد تسلط (آیمز، ۱۹۹۲؛ به نقل از الیوت، ۱۹۹۹) و فرایند منفی به دلیل وجود بعد اجتنابی (الیوت، ۱۹۹۷؛ به نقل از الیوت، ۱۹۹۹)، پیش‌بینی دقیق اهداف تسلط - اجتنابی کار دشواری است. در این تحقیق نیز به دلیل احتمال وجود رابطه مثبت انسجام با تسلط‌مدار بودن هدف و احتمال وجود رابطه منفی آن با اجتنابی بودن هدف بین انسجام و هدف تسلط اجتنابی، رابطه معناداری پیدا نشده است. در نهایت در زمینه رابطه انسجام خانواده با جهت‌گیری هدف عملکرد اجتنابی نتایج نشان دادند که انسجام خانواده پیش‌بینی کننده منفی هدف تسلط اجتنابی می‌باشد. برسلا و لوسیا (۲۰۰۶) انسجام خانواده را به‌عنوان یکی از عوامل منجر به سلامت روان کودکان معرفی کرده‌اند. پژوهش‌ها نیز بر وجود رابطه منفی بین انسجام خانواده و اضطراب، استرس، افسردگی و نشانه‌های جسمانی فرزندان (ویکتور و همکاران، ۲۰۰۷) و رابطه مثبت آن با سلامت روان و جسم (برسلا و لوسیا، ۲۰۰۶)، انطباق و سازگاری، عزت نفس (کاشول، ۱۹۹۵)، حل مسئله (داماس و لاگلین، ۲۰۰۱) تأکید دارند. بنابراین فرزندان رشدیافته در این خانواده‌ها اضطراب و استرس کمتری را تحمل می‌کنند. این ویژگی‌ها خلاف ترس‌ها و اضطراب‌های موجود (ترس از فراموشی و یاد نگرفتن مطالب، ترس از شکست، ترس از مردود شدن و در نتیجه آن کاهش عزت نفس) در افراد با جهت‌گیری‌های هدف عملکرد اجتنابی (پینتریچ و شانک، ۲۰۰۲) است. بنابراین پیش‌بینی کنندگی منفی اهداف تسلط و عملکرد اجتنابی توسط انعطاف‌پذیری خانواده با واسطه‌گری عامل اضطراب و استرس و عزت نفس، قابل تبیین است.

به‌طور کلی می‌توان نتایج را این‌گونه بیان کرد که انسجام خانواده یعنی نزدیکی عاطفی افراد خانواده و انعطاف‌پذیری خانواده به معنی انعطاف‌پذیری نقش‌ها، قوانین و سلسله مراتب در خانواده، هر دو فرایندهایی از خانواده هستند که فرزندان را در جهت داشتن هدف تسلط رویکردی سوق می‌دهند. هدف عملکرد اجتنابی نیز به دلیل وجود اضطراب بالا در افرادی با این نوع جهت‌گیری از طریق هر دو فرایند به‌صورت منفی پیش‌بینی شده است. پیش‌بینی هدف عملکرد رویکردی توسط انسجام نیز با توجه به نظام ارزیابی و ملاک‌های موفقیت در کشورمان قابل تبیین است. در رابطه با هدف تسلط اجتنابی با توجه به متعارض بودن بعد تسلط و بعد اجتناب نتایج به‌صورت ضعیف بدست آمده است.

یادداشت‌ها

1. Achievement goal orientation
2. Ames
3. Elliot
4. McGregor
5. Braten
6. Stromso
7. Competence
8. Trash
9. Definition
10. Valence
11. Absolute
12. Interpersonal
13. Normative
14. Pintrich
15. Kaplan
16. Martin
17. Maher
18. Midleton
19. Pastor
20. Shunk
21. Gable
22. Family System Theory
23. Sigleman
24. Olson
25. Cohesion
26. Flexibility
27. Communication
28. Lingern
29. Gonida
30. Urdan
31. Kiosseoglou
32. Voulala
33. Bamrind
34. Steinberg
35. Lamborn
36. Dornbush
37. Darling
38. Ginsberg
39. Bronstien
40. Gonzalez
41. Wolters
42. Greenwood
43. Hsu
44. Chan
45. Ricco
46. Grolnick
47. Slowiazek
48. Valliente
49. Kashwell
50. Kawash
51. Kozeluk
52. Couglin
53. Vachinich
54. Damas
55. Laghlin
56. Victor
57. Bernat
58. Bernstien
59. Layne
60. Soini
61. Aro
62. Niemivitra
63. Tanaka
64. Takehora
65. Yamauchi
66. Karabenick
67. Seifret
68. Harackiewick

منابع

- جوکار، ب. (۱۳۸۱). بررسی ساختار ارتباطی، باورهای فرد پیرامون توانایی، ساختار کلاس و هدف‌گرایی و پیامدهای تحصیلی. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه شیراز، شیراز.
- جوکار، ب. (۱۳۸۴). بررسی رابطه هدف‌گرایی و خودتنظیمی دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی دانشگاه شیراز. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲۳، (۵۶)، ۴-۷۱.

خرمایی، ف. (۱۳۸۵). بررسی مدل علی ویژگی‌های شخصیتی، جهت‌گیری‌های انگیزشی و سبک‌های شناختی یادگیری. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه شیراز، شیراز.

سامانی، س. (۱۳۸۱). بررسی مدل علی همبستگی خانوادگی، استقلال عاطفی و سازگاری. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه شیراز، شیراز.

شاگردی، ش. (۱۳۸۲). بررسی تأثیر میزان انعطاف‌پذیری خانواده بر بهداشت روان دانش‌آموزان متوسطه شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، شیراز.

نوشادی، ن. (۱۳۸۰). بررسی رابطه جهت‌گیری هدف با خودتنظیمی یادگیری، پیشرفت تحصیلی و رضایت از تحصیل در دانش‌آموزان دختر و پسر رشته‌های مختلف تحصیلی دوره‌ی پیش‌دانشگاهی شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، شیراز.

- Ames, C. (1992). Classrooms: Goals, structures, and student motivation. *Journal of Educational Psychology, 84*, 261-271.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology Monograph, 4* (part 2), 1-103.
- Baumrind, D. (1972). An exploratory study of socialization effects of black children: Some black- white comparisons. *Child Development, 43*, 261- 267.
- Braten, I., & Stromso O. H. (2001). Epistemological belief and implicit theories of intelligence as predictors of achievement goals. *Contemporary Educational psychology, 29*, 374-388.
- Breslau, N., Lucia, V. (2006). Family cohesion and investigation. *Psychiatry Research, 141*, 141- 149.
- Chan, K. W., & Chan, S. M. (2004). Perceived parenting style and goal orientaton, *Research In Education, 74*, 9-21.
- Church, M. A., Elliot, A. J., & Gable, S. L. (2001). Perceptions of classroom environment, achievement goals, and achievement outcomes. *Journal of Educational Psychology, 93*, 43-54.
- Couglin, C., & Vuchinich, S. (1994). Family expericnce in preadolescence and the development of male delinquency. *Journal of Marriage and Family, 68*, 491-81.
- Damas, E. J., & Laughlin, J. (2001). Latent model of family process in African American families: Relationships to child competence, achievement, and problem behavior. *Journal of Marriage and Family, 63*, 967- 98.
- Eisenberg, N. & Valliente, C. (2002). Parenting and children's prosocial and moral development. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (PP. 111-142). Mahwah, NJ: fawrence Erlbaum Associates.
- Elliot, A. & (1999). Approach and avoidance motivation and achievement goals. *Educational psychologist, 34*, 169-190.
- Elliot, A., & McGregor, H. (2001). 2*2 achievement goals framework. *Journal of Personality and Social Psychology, 80* (3), 501- 519.
- Elliot, A. J., & Thrash, T. M. (2001) .AG and the hierarchical model of a motivation. *Educational Psychology Review, 13*, 139-156.
- Ginsburg, G. S., & Bronstein, P. (1993). Family factors related to children's intrinsic extrinsic motivational orientation and academic performance. *Child Development, 64*, 1461-1471.

- Gonida, N., Kiosseoglou, G., & Voulala, K. (2007). Perceptions of parent goals and their contribution to student achievement goal orientation and engagement in the classroom: Grad-level differences across adolescent. *European Journal of psychology of Education, 22*, 23-39.
- Gondia, N., & Urdan, T. (2006). Parental influences on student motivation, affect and academic behavior: Introduction to the special issue. *European Journal of Psychology of Education, 22*, 3-6.
- Gonzalez, A. R., Greenwood, G. E., & Hsu, J. W. (2001). Undergraduate student's goal orientations and their relationship to perceived parenting styles. *College Student Journal, 35*(2), 182- 192.
- Gonzalez, A. R., Holbein, M. F., & Quilter, S. H. (2002). High school student's goal orientations and their relationship to perceived styles. *Contemporary Educational Psychology, 27*, 450- 370.
- Gonzalez, A. R., & Wolters, A. C. (2006). The relationship between perceived parenting practices and achievement motivation in mathematics. *Journal of Research in Childhood Education, 21*, 203-216.
- Grolnick, W. S., & Slowiasek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child Development, 65*, 237-252.
- Harackiewicz, J. M., Barron, K. E., Tauer, J., Carter, S., & Elliot, A. J. (2000). Short-term and long-term consequences of achievement goals: Predicting interest and performance over time. *Journal of Educational Psychology, 92*, 316-330.
- Kaplan, A., Martin, L. & Maehr (2007). The contributions and prospects of goal orientation theory. *Educational Psychology Review, 19*, 141-184.
- Kaplan, A., & Middleton, M. J. (2002). Should childhood be a Journal or arace? Response to Harackiewicz et al. (2002). *Journal of Educational Psychology, 94*, 646- 648.
- Karabenick, S.A. (2004). Perceived achievement goal structure and college student help seeking. *Journal of Educational Psychology, 94*, 366-375.
- Kashwell, C. S. (1995). Family functioning and self-esteem of middle school students: A matter of perspective? *Journal of Humanistic Education & Development, 34*, 28-37.
- Kawash, G., & Kozeluk, L. (1990). Self-esteem in early adolescence as a function of position within olson's circumplex and personality. *Journal of Personality, 18*, 189-196.
- Lingren, M. G. (2003). *Creating sustainable families* [On-Line]. Available: [http://www.ianr. Un. Edu/pubs/family/g 1269. htm](http://www.ianr.Un.Edu/pubs/family/g1269.htm) [1386].
- Middleton, M. J. & Midgley, C. (1997). Avoiding the demonstration of lack of ability: An under explored aspect of goal theory. *Journal of Educational Psychology, 89*, 710-718.
- Olson, D. M., Russell, C. S., & sprenkel, D. H. (1983). Circumplex model of marital and family systems: VI. Theoretical update. *Family Process, 22*, 69.83.
- Olson, D. H. (1999). Circumplex model of marital & family systems. *Journal of Family Therapy, 22*, 144-167.
- Pastor, A. D., Barron, E. K., Miller, B. J., & Davis. L. S. (2006). A latent profile analysis of college students achievement goal orientation. *Contemporary Psychology, 32*, 8-47.
- Peleg-popko, O., & Dar, R. (2001). Marital quality, Family patterns, And children's fears and social anxiety. *Contemporary Family Therapy, 23*, 465-487.

- Pintrich, P. R. (2000a). An achievement goal theory perspective on issues in motivation terminology, theory, and research. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 202-240.
- Pintrich, P. R & Schunk., D. H. (2002). *Motivation in education: Theory, research, & applications*. New Jersey: Johnstone.
- Ricco, R., & Rodriguez, P. (2006). The relation of personal epistemology to parenting style and goal orientation in college mothers. *Journal of Social Psychology and Education*, 9, 159-178.
- Samani, S. (2004, August). *Developing a family cohesion scale for Iranian adolescents*. presented in 28th international congress of psychology. Beijing, China.
- Seifert, T. L. (2004). Understanding student motivation. *Educational Research*, 66, 137-149.
- Sigelman, C. K. (1994). *Life span human development*, (Third edition). New York: Brooks/Cole Publishing Company.
- Soini-Tuominen, H., Aro-salmela, & Niemivirta, M. (2007). Achievement goal orientations and subjective well-being: A person-centered analysis. *Learning and Instruction*, 20, 1-16.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63, 1266-1281.
- Tanaka, A., Takehara, T., Yamauchi, M. (2006). Achievement goals in a presentation task: Performance expectancy, achievement goals, state anxiety, and task performance. *Learning and Individual Differences*, 16, 92-99.
- Victor, M., Bernat, H., Bernstien, A., & layne, E. (2007). Effects of parent and family characteristics on treatment outcome of anxious children. *Journal of Anxiety Disorders*, 21, 835- 848.

